

Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'yi Tercihi Üzerinden Göç Teorilerine Yeniden Bakış

Hakan Sezgin ERKAN*

Geliş tarihi: 18/06/2021

Kabul tarihi: 28/07/2021

Atf: Erkan, HS., “Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'yi Tercihi Üzerinden Göç Teorilerine Yeniden Bakış”, Ortadoğu Etütleri, 13-3 (2021): 421-445

DOI: 10.47932/ortetut.954183

Öz: İnsan niye göç eder? İlk göç teorisinin ortaya çıktığı 19. yüzyıldan günümüze kadar birçok teorisyen bu soruya cevap aramıştır. Göçmenin göç etme sebebini anlamak ve göçü sınıflandırabilmek adına birçok göç ve göçmen davranışı incelenmiş ve göçmen davranışları ile göçün sebepleri sistematize edilmeye çalışılmıştır.

21. yüzyıl ise göçün ve göçmenin değiştiği dönem olmuştur. Hem klasik hem de modern göç teorileri 21. yüzyıldaki göçleri açıklamaktan aciz kalmıştır. Her göçün ve göçmenin spesifik bir durumunun olduğu bu yeni düzende ise göçü ve göçmen davranışını açıklamak oldukça zorlaşmıştır.

2011'de Suriye'de ortaya çıkan iç savaşın sonrasında Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göçünün de tek bir teori ile açıklanamayacak kadar karmaşık olduğu göze çarpmaktadır. Herhangi bir göç teorisi yalnız başına ne Suriyeli göçmenlerin davranış tarzlarını ne de göçün sebeplerini açıklayamamaktadır. Bu durumda Suriyeli göçmenlerin neden Türkiye'yi tercih ettiklerini açıklamak için birden çok göç teorisine başvurmak gerekmektedir. Böylece Suriyeli göçmenlerin göç etmek için neden Türkiye'yi tercih ettikleri teorik altyapısı ile birlikte anlaşılabilir, aynı zamanda da göçün altında yatan sebepler ortaya çıkabilecektir.

Bu makalede klasik dönemden modern döneme kadar ortaya çıkan göç teorileri incelenecektir. Aynı zamanda da Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi ve bazı Türk illerini neden daha fazla tercih ettikleri sorusu her göç teorisinin yaklaşımına göre cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç Teorileri, Göç, Türkiye, Suriyeli Göçmenler.

* Doktor, hakansezginerkan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6204-8689

Revisiting Migration Theories from the Perspective of Syrian Migrants' Preference of Turkey

Hakan Sezgin ERKAN*

Received: 18/06/2021

Accepted: 28/07/2021

Citation: Erkan, HS., "Revisiting Migration Theories from the Perspective of Syrian Migrants' Preference Of Turkey", Middle Eastern Studies, 13-3 (2021): 421-445

DOI: 10.47932/ortetut.954183

Abstract: Why do people migrate? Since the 19th century, when the first migration theory first appeared, many theoreticians have sought to answer this question. In order to understand the causes of and categorize this particular phenomenon, many migratory events and migrant behaviors have been studied, in addition to the efforts to systematize the causes of migration.

In the 21st century, the phenomenon of migration and types of migrants have undergone a period of transformation. Both conventional and modern migration theories have been unable to explain the migrations taking place in the 21st century as specific types of migration and migrants have emerged, making it quite difficult to explain migratory behaviors.

After the civil war erupted in Syria in 2011, the migration of Syrians to Turkey has become too complex to be explained by a single theory. No theory of migration alone can explain either the behaviors of Syrian migrants or the reasons for their migration. In this case, it is necessary to resort to multiple migration theories to explain why Syrian migrants have preferred Turkey. In this way, both the theoretical background and the underlying reasons for their migration can be revealed.

This article will analyze migration theories from the classical to modern period. At the same time, the study will seek answers to the question of why Syrian migrants prefer Turkey and some Turkish provinces over others according to the approach of each migration theory.

Keywords: Migration Theories, Migration, Turkey, Syrian Migrants.

* Doctor, hakansezginerkan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6204-8689

مراجعة لنظريات الهجرة من منظور تفضيل المهاجرين السوريين لتركيا

هاكان سيزجين إركان*

تاريخ الاستلام: 2021/06/18 تاريخ القبول: 2021/07/28

اقتباس: إركان، ه.س، "مراجعة لنظريات الهجرة من منظور تفضيل المهاجرين السوريين لتركيا"، دراسات الشرق الأوسط، 421-445 (2021): 3-13

معرف الغرض الرقمي: 10.47932/ortetut.954183

الملخص

لماذا يهاجر الناس؟ منذ القرن التاسع عشر، عندما ظهرت نظرية الهجرة الأولى، سعى العديد من المنظرين للحصول على إجابات لهذا السؤال. من أجل فهم سبب الهجرة وتصنيف هذه الظاهرة، تمت دراسة العديد من الهجرة وسلوكيات الهجرة بالإضافة إلى الجهود المبذولة لتنظيم أسباب الهجرة.

في القرن الحادي والعشرين، مرت ظاهرة الهجرة وأنواع المهاجرين بفترة تحول. لم تتمكن كل من نظريات الهجرة التقليدية والحديثة من تفسير الهجرات التي حدثت في القرن الحادي والعشرين. يتميز النظام الجديد بأنواع غريبة من الهجرة والمهاجرين، وبالتالي، أصبح من الصعب للغاية شرح سلوكيات الهجرة والمهاجرين.

بعد اندلاع الحرب الأهلية في سوريا عام 2011، أصبحت هجرة السوريين إلى تركيا معقدة للغاية بحيث لا يمكن تفسيرها بنظرية واحدة. لا يمكن لأي نظرية عن الهجرة وحدها أن تشرح سلوكيات المهاجرين السوريين أو أسباب الهجرة. في هذه الحالة، من الضروري اللجوء إلى نظريات الهجرة المتعددة لشرح سبب تفضيل المهاجرين السوريين لتركيا. وبهذه الطريقة، يمكن فهم سبب تفضيل المهاجرين السوريين لتركيا للهجرة، جنباً إلى جنب مع بنيتها التحتية النظرية، وفي نفس الوقت يمكن الكشف عن الأسباب الكامنة وراء الهجرة.

ستحل هذه المقالة نظريات الهجرة من العصر الكلاسيكي إلى العصر الحديث. في الوقت نفسه، ستبحث الدراسة عن إجابات لسؤال لماذا يفضل المهاجرون السوريون تركيا وبعض المحافظات التركية على الأخرى وفقاً لمنهج كل نظرية هجرة.

الكلمات المفتاحية: نظريات الهجرة، الهجرة، تركيا، المهاجرون السوريون

* دكتور، hakansezginerkan@gmail.com، رقم الأوركيد: 0000-0002-6204-8689

Giriş

Göç, ilk zamanlarda, insanoğlu bir coğrafyada ihtiyaçlarını karşılayamadığında veya güvenliğini tehdit altında gördüğünde, insanoğlunun bir bölgeden başka bir bölgeye taşınması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte insanlığın gelişmesi, ihtiyaçların çeşitlenmesi ve insanların daha iyi bir hayat yaşama isteğiyle birlikte göç yukarıdaki sebeplere ek olarak daha iyi bir yaşam sürdürebilmek için de gerçekleştirilen bir eylem olmaya başlamıştır. Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte şehirlerde daha iyi bir hayat ümidi olan insanlar taşradan sanayi merkezlerine doğru kesintisiz bir akın başlatmışlardır. Bu sayede şehirler büyümüş ve üretim artmıştır. Üretimin artması durumu ise gelişimin, işçi sayısının ve göçün çoğalması anlamına gelmektedir. Böylece, sürekli bir devinim hâlinde devam edecek olan iç ve dış göçün ilk temelleri de atılmıştır.

Göçün düzenli hâle gelmesi ve birçok coğrafyada görülmeye başlaması ile birlikte göç teorisyenleri, göçün gerçekleşme sebeplerini ve göçmenlerin tercihlerini anlayabilmek için çeşitli araştırmalar yaparak bunları sistematik hâle getirmeye çalışmıştır. Her göç teorisi ortaya çıktığı dönemde kendinden önceki göç teorisinin açıklayamadığı durumları ve göçmen tercihlerini açıklamaya çalışmaktadır. Bunun neticesinde ortaya birçok göç teorisi konmuştur.

Ernst George Ravenstein'ın ilk defa sistematize ederek bir teori olarak ortaya koyduğu göçmen davranışları, göç teorileri çalışmalarının da öncüsü olmuştur. Sonrasında gelen teorisyenler göçmen davranışlarını ve göçün sebeplerini inceleyerek göçü daha da anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu minvalde ortaya çıkan göç teorileri iki şeyi anlamaya yöneliktir. Bunlar; göçmen davranışları ve göçün sebepleridir. Bu iki yaklaşıma cevap vermek için teorisyenler çeşitli göçleri ve bu göç esnasında göçmenlerin davranışlarını incelemiş ve kendi yaklaşımlarını ortaya koymuşlardır.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmesi esnasında da göçmen davranışları ve göçün sebepleri teoriler açısından değerlendirilmeye açık bir konudur. Her ne kadar her bir teori farklı bir açıyla göçmen davranışına ve göçe yaklaşırsa da Suriyeli göçmenlerin göç etmesi de bünyesinde birçok değişkeni barındıran bir göç hareketidir.

Bu yaklaşımdan hareketle, öncelikle çağdaş göç teorileri kısaca incelenerek göçmen davranışını ve göçün sebeplerini inceledikleri bölümlerin üzerinde durulacaktır. Buna mukabil, göç teorilerine göre Suriyeli göçmenlerin davranışları ve Türkiye'yi tercih etme sebepleri anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

I. Göç Teorileri

Tarihte göçü ilk olarak sistematize eden ve bu yaklaşımı ile göçün sebepleri ve göçmen davranışları üzerine bir yaklaşım getiren ilk teorisyen Ernst Georg Ravenstein'dır. Esasen Ravenstein tarafından 1885¹ ve 1889² yıllarında yayınlanan "The Laws of Migration" isimli makaleler derinlikli bir analiz veya geniş anlamda kantitatif bir çalışmadan yoksun olmasına rağmen göç konusunda Ravenstein'dan sonraki teorisyenlere yol gösterici olmuştur. Ravenstein makalelerinde göçmen davranışlarını ve göçleri inceleyerek ortaya yedi temel kanun koymuştur.³ Bu kanunlardan ilki göç ve mesafe üzerinedir. Ravenstein'a göre göçün ilk kuralı birçok göçmenin sadece kısa mesafeli göç edeceğidir. Göçmen gerek barındırdığı zorluklardan dolayı gerekse psikolojik olarak daha uzun mesafelere göç etme konusunda tereddüt içerisinde. Bununla birlikte kısa mesafeli olarak gerçekleştirilen göç sanayi merkezlerine doğru olmakla birlikte taşradan merkeze doğru bir göç dalgası yaratmaktadır. Bu göç dalgası aynı zamanda sanayi merkezi olan şehirlerdeki iş gücü açığı ile de doğru orantılıdır.⁴ Ravenstein'ın belirlediği ikinci göç kuralı ise göçün basamaklar hâlinde gerçekleştiğidir. Kentin çevresinden şehrin merkezine doğru gerçekleştirilen göç sonucu bu alanda oluşan boşluk daha uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulmaktadır. Uzak bölgeden gelen göçmenlerin göç ettikleri yerler de çok daha uzak bölgelerden gelenler tarafından doldurulacaktır. Bu basamaklar her defasında genişleyerek ülkenin diğer bölgelerine doğru devam edecektir.⁵ Üçüncü kural ise göçün bir yayılma ve emme sürecinin olduğudur. Göç kendi başına bir süreç değildir. Göçü talep eden bir şehir ve bu talebe karşılık veren insanlar olmak durumundadır. Göç ancak talep ve arz olduğunda işlemekte ve ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan şehirlerin ihtiyaç duyduğu iş gücü karşılanırken, göçmenler de daha iyi bir hayat ve kazanç için bu merkezlere göç etmektedir.⁶ Dördüncü kural her göç dalgasının bir karşı dalga yarattığı durumdur. Diğer bir deyişle, göç alan merkez aynı zamanda da göç vermektedir.⁷ Ravenstein'ın belirlediği beşinci kural ise göçün basamaklı olma durumu haricindeki gelişimini anlatmaktadır. Göçün basamaklı olarak gerçekleştiği durumda göçmenler genellikle kısa

1 Ernst George Ravenstein, "The Laws of Migration", *Journal of the Statistical Society of London*, C.48, S. 2 (1885): 167-235.

2 Ernst George Ravenstein, "The Laws of Migration", *Journal of the Statistical Society of London*, C.52, S. 2 (1889): 241-305.

3 Ravenstein, "The Laws", 198-199.

4 Ravenstein, "The Laws", 198.

5 Ravenstein, "The Laws", 198-199.

6 Ravenstein, "The Laws", 199.

7 Ravenstein, "The Laws", 199.

mesafeli göç etmektedir. Buna karşılık uzun mesafeli göçlerde, göçmen basamaksız olarak doğrudan sanayi ya da ticaret merkezi olan şehirlere göç etme isteğindedir.⁸ Altıncı kurala göre şehrin yerlileri ve yerleşik olarak bir şehirde yaşayanlar, kırsalda yaşayan kişilere göre daha az göç etme eğilimindedirler.⁹ Ravenstein'a göre göçün son kuralı ise kadınların erkeklere göre daha fazla göç etme eğiliminde olduğudur.¹⁰ Daha önce de belirtildiği üzere Ravenstein'ın göç kuramı şu anda birçok göçmen tercihi ve göç sebebini açıklayamasa da hâlâ geçerli olduğu durumlar mevcuttur.

Klasik göç teorilerinin en dikkat çekenlerinden bir tanesi de 1966 yılında Everett Lee tarafından "A Theory of Migration" adlı makalede yayınlanan itme-çekme kuramıdır. Bu kuram göçe ait itme ve çekme faktörleri ile birlikte aradaki engelleri değerlendirerek göçün gerçekleşme olasılığını ve sebeplerini incelemiştir.¹¹ Kuram, göçün sebebini ve göçmenin tercihini dört ana başlık altında değerlendirmiştir. Bu başlıklardan ilki, potansiyel göçmenin yaşadığı yerle ilgili faktörlerdir. İkinci başlık gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörlerdir. Üçüncü başlık göç etmeyi engelleyici etmenlerdir. Son başlık ise göçmenin kendi bireysel faktörleridir.¹² Bu kurama göre göçmen kendi yaşadığı yerle ve gideceği yerle ilgili olumlu ve olumsuz yanlar ile göçe engel olabilecek etmenleri değerlendirecek, son olarak da bireysel faktörleri değerlendirerek göçle ilgili kararını alacaktır.¹³ Örnek vermek gerekirse, bireyin göç etmek istediği yerdeki hayatının mevcut yerden daha iyi olması çekme faktörüdür. Bireyin bulunduğu yerdeki işinden dolayı az para kazanıyor olması da itme faktörüdür. Aynı zamanda bireyin göç etmek istediği yerdeki göçmen kanunundaki kısıtlamalar engelleyici faktörlerdir. Bireysel faktörler ise bireyin gideceği yerde bireysel olarak olmasını istediği durumlardır. Örneğin; down sendromlu kardeşi olan bir birey için gidilecek yerdeki rehabilitasyon merkezleri bu açıdan önem arz etmektedir. İtme çekme kuramı her ne kadar rasyonel bir sonuç veriyor gibi dursa da, insan faktörünün ve tercihlerinin göç kararını etkileyen temel unsur olması sebebiyle de her durum için kesin sonuç vermemektedir. Nitekim Lee de bu duruma değinerek sadece itme ve çekme faktörleri ile göçe karar verilemediğini, göçün daha karmaşık bir yapı olduğunu belirtmiştir.¹⁴ Göçmenin tercihini ve göçün sebeplerini anlamak açısından Lee'nin kuramı oldukça işlevseldir.

8 Ravenstein, "The Laws", 199.

9 Ravenstein, "The Laws", 199.

10 Ravenstein, "The Laws", 199.

11 Everett S. Lee, "A Theory of Migration", *Demography*, C. 3, S. 1 (1966): 47-57.

12 Lee, "A Theory", 50.

13 Lee, "A Theory", 51.

14 Lee, "A Theory", 57.

Göçmenin tercihi ve göçlerin sebepleri ile ilgili bir diğer kuram ise William Petersen tarafından “A General Typology of Migration” adlı makalede ortaya konmuştur.¹⁵ Petersen, kuramında itme çekme faktörlerini kabul etmekle birlikte buna iki ekleme yapmıştır. Petersen itme çekme faktörünü oluşturan etmenlerin arka planına ve altında yatan sebeplere de odaklanmak istemiştir. Buna ek olarak, itme ve çekme faktörlerinin zamanla değişebildiğini ve bu faktörlerin zaman içerisinde aynı kalmadığını belirtmiştir.¹⁶ Petersen göçü ve göçmeni göçün oluşma sebebine göre sınıflandırarak beş göç tipini ortaya koymuştur. Petersen’in kuramına göre ilk göç tipi primitive göçlerdir. Bu göçler iklimin ve dolayısıyla çevrenin yarattığı itme faktörü ile oluşan göçlerdir. İklim değişiklikleri, kuraklık, kıtlık gibi olaylar sonucunda birey(ler)in buldukları coğrafyada artık yaşayamayacak duruma gelmesi sonucuyla gerçekleştirilen göç çeşidi olan ilkel göçlerdir.¹⁷ İkinci göç tipi ise zoraki ve yönlendirilen göçlerdir. Zoraki göç kavramını anlayabilmek için yönlendirilen göç kavramına bakmak gerekmektedir. Yönlendirilen göçlerde potansiyel göçmen çevresinden veya içerisinde bulunduğu sosyal ortamdan baskı görse dahi göç edip etmeme kararı kendisine bağlıdır. Diğer bir deyişle, göçle ilgili nihai karar bireye aittir. Buna karşılık zoraki göçte böyle bir durum mevcut değildir. Bireyin göç süreci ve göç ile ilgili herhangi bir kararı ya da inisiyatifi mevcut değildir. Gücü elinde tutanlar, bireylere karşı zor kullanma yoluyla insanları göçe zorlayabilmektedir.¹⁸ Petersen’in belirlediği üçüncü göç tipi ise serbest göçlerdir. Bu göç tipinde kişinin üzerinde herhangi bir zorlayıcı durum mevcut değildir. Diğer bir deyişle, kişiler üzerinde göç etmelerini zorlayacak herhangi bir durum yoktur. Bu göç tipinde bireyler göç kararını verebilmekte ve kendi kararlarına göre de hareket etmektedir. Her bireyin kendi kararı olması sebebiyle de serbest göçler genellikle bireysel göçlerdir.¹⁹ Petersen’in belirlediği son göç tipi ise kitlesel göçlerdir. Petersen göçün kitleselleşmesini doğrudan ulaşım imkânlarının gelişmesi ile doğru orantılı olduğunu belirtmiştir. Petersen burada aynı zamanda kısmen de olsa göçmenler arasında kurulan ilişkiler ağına da değinmiştir. Bir yere göç eden öncü göçmenler, kendi birikimlerini sosyal ağları vasıtasıyla kaynak ülkelerinde yaşayanlara iletmekte ve böylece göç bir süre sonra da kitlesel hâle gelmektedir.²⁰ Petersen’in tanımlamaları göçe etki eden faktörler

15 William Petersen, “A General Typology Of Migration”, *American Sociological Review*, C. 23, S. 3 (1958): 256-266.

16 Petersen, “A General”, 256-259.

17 Petersen, “A General”, 259-260.

18 Petersen, “A General”, 261-262.

19 Petersen, “A General”, 263.

20 Petersen, “A General”, 263-264.

üzerinden göç tanımlamasına ve göçmenlerin nasıl hareket ettiklerine de ışık tutmaktadır. Petersen'in göç tipolojisi itme çekme faktörlerinin yanı sıra göçmenin kararının ya da göçmeni zorlayan etmenlerin de göç için önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur.

Göçmen tercihini açıklayan ve çekme faktörlerine önem atfeden bir diğer kuram da Samuel A. Stouffer tarafından ortaya atılan kesişen fırsatlar kuramıdır.²¹ Stouffer göç süreci üzerindeki çekim etkisinin önemine dikkat çekerek göç edilecek yerdeki imkânlarla önem atfetmiştir. Bu yaklaşıma göre göç edilecek yerdeki imkânlar, bu imkânların miktarı ve aynı zamanda göç edilecek mesafe göçe karar vermeyi sağlayan etmenlerdir.²² Dolayısıyla göç ile ilgili analizler mevcut yaşanan yerdeki çekim faktörleri ve gidilmesi düşünülen yerdeki çekim faktörleri ile iki nokta arasındaki mesafe düşünülerek gerçekleştirilmelidir. Stouffer aynı zamanda göç edilecek mesafe üzerinde de özellikle durmuştur. Uzak coğrafyadaki bir ülkeye giderken geçilmek zorunda olunan sınırların artması da göçü olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumdan yapılacak çıkarımla göçmen genellikle kısa mesafeli göçü daha çok tercih etmektedir.²³

Göç teorileri açısından yeni bir dönemin açılışı ekonomik temelli göçün daha etkin olduğu ve göçmenlerin tercihlerini yaşadıkları ülke ve göç etmek istedikleri ülke arasındaki ekonomik kazanç farkı üzerinden yaptıkları dönemdir. Ekonomik gelişmişlik düzeyi ve dolayısıyla ülkelerin arasında ekonomik gelişmişlik farklarının oluşması sonucunda göç de bu süreçten etkilenmiştir. Göç kavramına ekonomik perspektiften bakılırken de öncü olarak Immanuel Wallerstein tarafından ortaya konan dünya sistemleri kuramından faydalanılmıştır. Bu kurama göre göç ekonomik gelişmişlik ile doğrudan orantılıdır. İnsanlar daha iyi hayat şartlarına erişebilmek için ekonomik olarak az gelişmiş ülkelere daha fazla gelişmiş ülkelere doğru göç etme eğilimindedir.²⁴ Kurama göre göç ekonomik gelişmişliğin ve kapitalist ekonominin doğal bir sonucudur ve göçün temel sebebi, ilk başladığı süreçten zorlayıcı etmenleri saymazsak, daha iyi ekonomik şartlara erişimdir.²⁵ Dolayısıyla göç ekonomik olarak az gelişmiş ülkelere daha fazla gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir.²⁶

21 Samuel A. Stouffer, "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance", *American Sociological Review*, C. 5, S. 6 (1940): 845-867.

22 Stouffer, "Intervening Opportunities", s. 845-846.

23 Stouffer, "Intervening Opportunities", s. 846

24 Hakan Sezgin Erkan, "Transformation of Migration Rules from Local to Global", *Border Crossing*, C. 8 SI. 2, (2018): 599-604.

25 Douglas S. Massey et al., "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, C. 19, S. 3 (1993): 432.

26 Douglas S. Massey ve Nancy A. Denton, "The Dimensions of Residential Segregation", *Social Forces*, C. 67, S. 2, (1988): 282-287.

Göç ile ilgili ekonomik temelli döneme daha yakın teorilerden birisi olan ve birçok teorisyenin ortak katkı sunarak geliştirdiği bir diğer teori de göç sistemleri kuramıdır. Bu kuram göç kavramını ekonomik ve siyasi olmak üzere iki temel üzerine oturtmaktadır. Göç sistemi, göç alan ve veren iki ülke arasında siyasi ve ekonomik temelli olarak kurulabilmektedir.²⁷ Göç başlamadan önce göç alan ve göç veren ülke arasında zaten bir ilişkinin mevcut olduğunu düşünen bu kurama göre göçmenin karar verme sürecini de bu ilişki etkilemektedir. Bu kuramın bir diğer ayırt edici özelliği de göçün coğrafi yakınlık üzerinde gerçek manada bir etkisinin olmadığı düşüncesidir. Buna karşılık iki ülke arasındaki ekonomik ve siyasi bağların göç üzerinde daha fazla etkisi vardır.²⁸

Göç sistemleri kuramının temelinde bireysel ve kurumsal olmak üzere iki ayrı sistem bulunmaktadır. Bireysel sistem, göç etmek isteyen kişinin kendi davranış etkileşiminden ileri gelmektedir. Kurumsal sistem ise göç alan ve veren ülke arasında göçün gerçekleşmesi, göçmenlerin sistematik bir şekilde kabul edilmesi ve yerleştirilmesi ile ilgili olan yapılardır.²⁹ Ülkeler birden fazla göç sistemine (kurumsal sisteme) entegre olabilmektedir. Bu yapılar gerek göç alan ülkenin dünya ekonomik sistemindeki yeriyle gerekse yasal düzenlemelerle oluşmaktadır. Göç alan ve göç veren ülke arasında kurulan bu bağ sonucunda göç alan ülkeye doğru, zamanla artacak göç talebi ile birlikte göç alan ülkenin göç politikalarında kontrolü elden bırakmaması ve göç politikalarını sıkılaştırma durumu da ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, göç alan ülke göçü ve göçmeni kontrollü olarak kabul etmeye başlamaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilere bakmasından ve göçmenlerin bir defa göç ettikten sonra sonrakiler içinde öncü olacaklarını belirtmesinden ötürü, aslında göç sistemleri kuramı bir sonraki önemli kuram olan ilişkiler ağı kuramına da temel oluşturmuştur. Dünya sistemleri kuramının sadece ekonomik olarak incelediği göç kavramını, göç sistemleri kuramı hem ekonomik hem siyasi olarak incelemiştir. Sonraki kuram olan ilişkiler ağı kuramı ise göçmenlerin göç ettikleri ülkede oluşturdukları ağın üzerinde duracaktır.

İlişkiler ağı kuramı göçün sebeplerinin ve göçmenin tercihinin sosyal yapılara da bağımlı olduğunu öne sürmektedir.³⁰ Göçmen elbette ekonomik temelli bir karar almaktadır ama bu kararı alırken sahip olduğu sosyal ağların rolü büyüktür. İlişkiler ağı kuramına göre göçmen yeni göç ettiği ülkeye yerleştiği

27 Stephen Castles ve Mark J. Miller, *The Age of Migration International Population Movements in the Modern World*, (Londra: Macmillan Press, 1998), 24.

28 Massey, "Theories of", 454.

29 Massey, "Theories of", 454.

30 Tina L. Rochelle ve Steven M. Shardlow, "Quality of Social Networks Among UK Chinese", *Social Indicators Research*, C. 114, S. 2 (2013): 426.

andan itibaren bir ağ inşasına başlamaktadır. Öncelikle, göç ettiği ülkede kendisiyle birlikte giden göçmenlerle veya oradaki göçmenlerle kurulmaya başlayan bu ağ sonrasında ise kaynak ülkedeki potansiyel göçmenler içinde göçün sürmesini sağlayan bir etmen olmaktadır. Göç etmek isteyen kişiler ağın olduğu yere daha rahat göç edebilmektedir.³¹ İlişkiler ağı kuramının çalışma prensibi ise şöyle açıklanabilmektedir: Öncü olarak göç eden göçmen, göç veren ve göç alan toplum arasında bir sosyal ağ oluşturmaktadır. Bu sosyal ağ kendisinden sonra göç etmek isteyenler için rehber ve cesaretlendirici etki oluşturmaktadır. Öncü göçmenden sonra gelenler, gerek göç edilen ülkede kurulan ağları gerekse göç alan ve göç veren ülke arasında kurulan ağları kullanarak göçü devamlı hâle getirmektedir.³² İlişkiler ağı kuramı ekonomik temelli gelişen modern teoriler içerisinde sosyal ilişkilere de önem atfeden bir kuramdır. Göçmenlerin tercih sebeplerinde ekonomik temelli sebeplerin olduğunu kabul etmekle birlikte sosyal ağların göç kararı için öncül bir etmen olduğunu da ortaya koymaktadır.

Ekonomik temelli bir diğer teori ise ikiye bölünmüş emek piyasası kuramıdır. Bu kuram ilk olarak göçün temel sebebinin sanayileşmiş toplumların iş gücü taleplerinden kaynaklandığını savunmaktadır.³³ Dolayısıyla, göç aslında gelişmiş ülkelerin iş gücü talebi üzerine, daha az ücret ödenen ve işsizliğin yüksek olduğu ülkelerden gerçekleşmektedir. Bu göç tipinin dikkat çektiği bir diğer husus ise ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ne kadar artarsa toplumsal bakış açısına göre alt kademe bulunan işlerin tercih edilme oranı da düşmektedir.³⁴ Dolayısıyla, bu tarz işleri yapmak için iş gücü talebi doğmaktadır.³⁵ Bu durumda kuramın dikkat çektiği bir diğer husus da göçün aslında sürekli olmadığıdır. Göç, iş gücü ihtiyacı devam ettiği sürece var olacaktır. Eğer gelişmiş ülkedeki iş gücü talebi azalır veya biterse göç de buna paralel olarak azalacak veya son bulacaktır.³⁶

Ekonomik temelli teorilerin sonucusu ve bu teorilere de birçok yönden eleştiri getiren bir diğer teori ise emek göçünün yeni ekonomisi kuramıdır. Kuram esasen modern kuramların ortak olarak savunduğu yaklaşımlara karşı bir eleştiri olarak ortaya konmuştur. Yeni göç teorisine göre göç kararının bireysel olarak alınmadığının da üzerinde durulmuştur. Göç kararı genellikle

31 James T. Fawcett, "Networks, Linkages, and Migration Systems", *The International Migration Review*, C.23, S.3 (1989): 674-678.

32 Czarina Wilpert, "The Use of Social Networks in Turkish Migration to Germany", içinde *International Migration Systems: A Global Approach*, ed. Mary M. Kritz, Lin Lean Lim, Hania Zlotnik (Londra: Clarendon Press, 1998), 177-189.

33 Michael J. Piore, *Birds of Passage*, (Cambridge: Cambridge University Press: 1979), 115-116

34 Piore, *Birds of Passage*, 93.

35 Massey, "Theories of", 441-443.

36 Massey, "Theories of", 443.

ailenin karşılıklı mutabakatı ve ortak çıkarı ile alınmaktadır.³⁷ Aile üyeleri görece kazançlarına bakarak ekonomik olarak karşı karşıya kalabilecekleri riski asgariye indirme açısından göç tercihinde bulunmaktadır.³⁸ Bu tercihi yaparken riski en aza indirmek amacıyla bazen ailenin sadece bir ya da birkaç bireyi göç etmekte, geri kalanlar ise göç etmeyi tercih etmeyebilmektedir. Böylece göçmenin karşılaştığı risklerin azaltıldığı düşünülmektedir. Göç teorileri içinde aileyi bir birim olarak temel alan ve göçün sadece ekonomik temelli değil, aynı zamanda ekonomik riskleri de asgariye indirmek için gerçekleştiğini savunan bu teori, ailenin gelirlerini ve ekonomik risklerini göç ile doğrudan ilişkilendiren tek teoridir.³⁹

Göç teorilerinin hepsi göçe birçok açıdan bakarak göçün sebebini ve göçmenin tercihlerini anlamaya çalışmaktadır. Bu teoriler gerek geçmişte gerçekleşen göç dalgalarını, gerekse ortaya çıktıkları dönemdeki göç dalgalarını inceleyerek onların özelliklerine göre bir göç yaklaşımı geliştirmişlerdir. Küreselleşme kavramının ortaya çıkışı ve hâkimiyeti ile birlikte göç de şekil değiştirmiş ve ekonomik temelli, göçmenin hayat standardını yükselten göç tercihleri ortaya çıkmıştır. 21. yüzyılda ise göç tek bir bakış açısı veya tek bir yaklaşım ile açıklanamayacak kadar kapsamlı hâle gelmiştir. Uluslararası ilişkilerdeki aktörlerin artması, göçün yapısının değişmesi ve göçmenin en zorunlu hâllerde dahi göç edeceği ülke üzerinde tasarrufta bulunmak istemesi gibi sebeplerden ötürü göçün sebepleri ve göçmenin tercihleri de değişikliğe uğramıştır. Dolayısıyla yeni göç tipleri ve göçmen tercihleri ortaya çıkmıştır.

Suriyeli göçmenlerin de iç savaş sonrası yaşadığı göç sürecini açıklamak için yukarıda bahsedilen teorilerin hemen hepsinden faydalanmak gerekmektedir. 21. yüzyılın belki de en büyük sistematik göçü olan Suriyeli göçü tek bir teori ile anlaşılacak kadar karmaşık ve tek bir tipoloji ile açıklanamayacak kadar farklılık arz etmektedir.

2. Göç Teorileri Açısından Suriyeli Göçmen Davranışının Sebepleri

İnsan niye göç eder? Bu sorunun cevabı yüzyıllar boyunca değişiklik göstermesine rağmen genellikle bir ya da birkaç sebepten dolayı göç ettikleri ortaya konmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise insanların göç etme sebepleri ve göçmen olarak tercihleri karmaşık hâle gelmeye başlamıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle bu karmaşık durum göç teorilerinin tek başına göçe ya da göçmen davranışına açıklama getirmesini de olanaksız kılmıştır.

37 Oded Stark ve David E. Bloom, "The New Economics of Labor Migration", *The American Economic Review*, C. 74, S. 2 (1985): 174.

38 Massey, "Theories of", 432.

39 Stark ve Bloom, "The New", 175.

Arap Baharı'nın etkisiyle Suriye'de 15 Mart 2011 tarihinde rejim karşıtı protestolar başlamıştır. Rejim karşıtı gösterileri gerçekleştiren Suriye vatandaşları ve rejim güçleri arasında zamanla yükselen gerilimle birlikte ülke iç savaşta sürüklenmiştir. İç savaşın yayılması ve artan çatışmalardan etkilenen Suriyeli vatandaşlar hayatlarından endişe ederek günlük ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiş, bu sebeple göç kararı almışlardır. Türkiye de bu sürecin sonucunda Suriyeli göçmenleri kabul eden ülkelerden biri olmuştur.

Suriye'ye sınırı olan birçok ülke mevcutken Suriyeli göçmenler çoğunlukla Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Bununla birlikte yaşamları tehlikede olmayan veya henüz çatışmaların ulaşmadığı bölgelerdeki Suriye vatandaşları da bunu bir fırsat olarak görerek Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bünyesinde hem zorunlu göç hem serbest göç hem de kitlesel göç bulundurması sebebiyle Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye göçü de göç teorileri açısından incelenmeye değer bir husustur.

Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye göçünü ve göçmenlerin tercihini anlamlandırmaya çalışırken tarihin en eski göç teorisi olsa da dikkate alınacak ilk göç teorisi Ravenstein'in göç kuramıdır. Ravenstein daha önceki bölümde de bahsedildiği üzere göç ile ilgili 7 temel kural belirlemiştir. Bu kurallardan ilki göçmenlerin kısa mesafeli göç etmeye daha meyilli olduğudur.⁴⁰ Buna ek olarak, göçmen kısa mesafeli göçü de sanayi merkezine doğru gerçekleştirmeye eğilimlidir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göç tercihine bakıldığında bu kuralın geçerli olduğu da görülmektedir. Göçmen davranışının doğal bir sonucu olarak, Suriyeli göçmenler gidebilecekleri en yakın mesafe olarak Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Aynı zamanda Türkiye'nin her bölgesinde sanayi ve üretimin bulunması da Suriyeli göçmenler için tercih sebebi olmuştur. Ravenstein'in ikinci göç kuralı göçün basamaklar hâlinde gerçekleştiğidir.⁴¹ Suriyeli göçmenler de ilk aşamada Türkiye sınırından geçmeyi hedeflemiş ve ikinci basamak olarak daha gelişmiş ülkelere veya Türkiye'nin sanayi ve ticaret merkezlerine doğru bir kez daha göç etmişler ya da etmeyi hedeflemişlerdir. Ravenstein'in üçüncü göç kuralında ise yayılma ve emme sürecinden bahsetmektedir. Kurala göre göçü talep eden bir bölge sebebiyle göç arzı yaşanmaktadır.⁴² Türkiye'de Suriyeli işçiler başlangıçta kaçak olarak çalıştırılmaya başlanmıştır. Yeterli destekleyici veri olmadığından gazete haberlerinden takip edilebilen bu durumun sonucunda ilgili Türk makamları kaçak olarak Suriyeli işçi çalıştırılan işletmelere yaptırım uygulamaya başlamışlardır. Bunun sonucunda da Suriyeli göçmenler

40 Ravenstein, "The Laws", 198-199.

41 Ravenstein, "The Laws", 198.

42 Ravenstein, "The Laws", 199.

resmi olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu süreç gerçekleşene kadar olan süreçte ise gerek düşük maliyet, gerekse yüksek çalışma saatleri sebebiyle Suriyeli işçi tercih eden işletmeler mevcuttu. Bu durum da göçün yayılma ve emme sürecini destekleyen bir etmen olmuştur. Ravenstein'ın ilk üç kuralı Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmelerinde anlamlı açıklamalar ortaya koyabilmektedir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye tercihinin en iyi açıklama getiren kuramlardan birisi de Everett Lee tarafından ortaya atılan itme-çekme kuramıdır. Lee göçün sebeplerini incelerken dört etmen belirtmiştir. Bu etmenlerden ilki göçmenin yaşadığı yerle ilgili faktörleridir.⁴³ Gerek iç savaş gerekse Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları bölgelerde çatışmalardan dolayı günlük hayatlarını idame ettirememesinden ötürü yaşadıkları yerle ilgili itme faktörleri mevcuttur. İkinci etmen ise gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörlerdir.⁴⁴ Türkiye'nin ekonomik olarak Suriye'den daha gelişmiş olması, sanayi merkezlerinin bulunması, Türkiye'nin sosyal yardımları ve açık kapı politikası gidilmesi düşünülen yerle ilgili çekme faktörleridir. Lee tarafından üçüncü etmen olarak belirlenen engelleyici faktörler⁴⁵ ise Türkiye'nin açık kapı politikası sebebiyle devre dışı kalmıştır. Son faktör olan göçmenin bireysel faktörleri⁴⁶ ise göçmenlerin Türkiye'de hayatlarını idame ettirmek için elde edeceği imkânların Suriye'den daha fazla olacağını düşünmeleridir. Bu sebep ile bireysel olarak da göç olumlu görünmektedir. Yukarıdaki bilgiler ışığında Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih sebepleri incelendiğinde Suriye iç savaşı, Suriyeli göçmenlerin günlük yaşamlarını idame ettirememesi ve iç savaş sebebiyle ortaya çıkan ekonomik zorluklar Suriyeli göçmenleri göçe sevk eden sebeplerdir. Buna ek olarak Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere verdiği sosyal yardımlar, açık kapı politikası ve Türkiye'nin ekonomik, snai gelişmişlik düzeyi de Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme sebepleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Göç türlerini, beş göç tipi ile açıklayan William Petersen'in teorisine bakıldığında Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göçünün ne kadar karmaşık olduğu da ortaya çıkmaktadır. Petersen göçün ortaya çıkma sebeplerine göre göçü çeşitlendirmiştir.⁴⁷ Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göçüne bakıldığında ise göçün ortaya çıkmasının birden çok ve birbirinden bağımsız sebepleri olmasından ötürü de tek bir göç tipine uygunluk göstermemektedir. Petersen'in ikinci göç tipi olarak belirlediği zoraki ve yönlendirilen göçlerin

43 Lee, "A Theory", 50.

44 Lee, "A Theory", 50.

45 Lee, "A Theory", 50.

46 Lee, "A Theory", 50.

47 Petersen, "A General", 256-266.

ikisi de Suriyeli göçmenler için uymaktadır. Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenlerin bir kısmı için göç bir tercih sebebi olmamıştır. İç savaş sebebiyle kaçmak zorunda oldukları bir ortamdan dolayı göç süreci üzerinde bir inisiyatif kullanamayarak en yakın sınırdan ülkeyi terk etmişlerdir. Dolayısıyla, bu şekilde Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenler zoraki göç tanımlamasına uymaktadır.⁴⁸ Buna ek olarak, henüz kendi bölgelerinde çatışma olmamasına rağmen kendi inisiyatifleri ile Türkiye'ye göç etmeye karar veren Suriyeli göçmenler de bulunmaktadır. Bu göç tipi de Petersen'in sınıflandırmasında yönlendirilen göç olarak yer almaktadır. Suriyeli göçmenler arasında çok az bir kesimi oluştursa da serbest göç tipine uygun göçmenler de mevcuttur.⁴⁹ Bu göçmenler tamamen kendi özgür iradeleri ile Türkiye'ye göç etmeyi seçmişlerdir. Çoğunlukla varlıklı olan ve Suriye'deki varlıklarını da menkule çevirerek göç eden bu göçmenler kendi istekleri doğrultusunda göç etmişlerdir. Petersen'in belirlediği son göç tipi olan kitle göçleri de Suriyeli göçmenlerin göç tipine açıklık getirmektedir. Türk vatandaşları ile akrabalık bağları olan Suriyeli vatandaşlar bu ağa dayanarak kitle hâlinde akrabalık bağlarının bulunduğu bölgelere göç etmişlerdir. Özellikle Şanlıurfa, Hatay ve Kilis illerinde yaşayan Türk vatandaşları ile akrabalık bağları bulunan Suriyeli göçmenler kitlesel olarak bu bölgelere göç etmişlerdir. Petersen'in belirlemiş olduğu beş göç tipinden dördü Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenlerin göç tipine uygunluk göstermektedir. Suriyeli göçmenler arasında zorunluluktan göç edenler veya çeşitli olumsuz faktörlerden dolayı göç etmeye karar verenler olduğu gibi kendi özgür iradeleri ile ya da kitlesel olarak göç edenler de mevcuttur. Bu durum da Suriyeli göçmenlerin tercih sebeplerinin ne kadar çeşitli ve değişken olduğunu da ortaya koymaktadır.

Samuel A. Stouffer'in kesişen fırsatlar kuramı da Suriyeli göçmenlerin tercihinin anlayabilmek açısından farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Stouffer teorisinde yaşanan yerdeki çekme faktörleri, gidilecek yerdeki çekme faktörleri ve iki bölge arasındaki mesafeye dikkat çekmektedir.⁵⁰ Suriyeli göçmenlerin tercihlerine bakıldığında mesafenin kısa olması ve Türkiye'nin açık kapı politikası uygulaması Türkiye'yi tercih için en önemli sebeplerden birisidir. Buna ek olarak çekme faktörlerine bakıldığında ise iç savaştan sonra Suriye vatandaşları için kendi ülkelerinin çekme faktörleri oldukça sınırlı kalmıştır. Buna karşılık, Türkiye, Suriyeli göçmenler için birçok çekme faktörü barındırmaktadır. Gerek ekonomik sebepler, gerekse Türk devletinin Suriyeli göçmenlere olumlu yaklaşımı Türkiye'yi tercih olarak ön plana çıkarmıştır.

48 Petersen, "A General", 256-266.

49 Petersen, "A General", 256-266.

50 Stouffer, "Intervening Opportunities", s. 845-846.

Dolayısıyla, Suriyeli göçmenler diğer komşu ülkeler yerine çoğunlukla Türkiye'yi tercih etmişlerdir.

İtme ve çekme faktörlerinin çeşitli olması ve göç edilecek mesafenin kısa olması aynı zamanda da Türkiye'nin açık kapı politikası uygulaması gibi etmenler Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmesinde önemli faktörler olmuştur. Bununla birlikte 21. yüzyılda her ne sebeple olursa olsun göçmenlerin göç etmelerinde en önemli sebeplerden biri de ekonomik sebeplerdir. Göçmen zorunlu olarak da olsa göç etmek zorunda kalsa dahi daha iyi hayat şartlarına ulaşabileceği ülkeyi seçmek istemektedir.⁵¹

Wallerstein'ın dünya sistemleri kuramından etkilenilerek, aynı ismi alarak geliştirilen ve göçün kapitalizmin bir sonucu olarak insanların daha iyi hayat şartlarına erişmek için gerçekleştirildiği fikrini savunan bu kurama göre göç ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerden daha fazla gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir.⁵² Bireysel olarak daha iyi hayat şartlarına erişmek için serbest olarak göç eden göçmenden çeşitli sebeplerden ötürü mecburen göç eden göçmene kadar tüm göçmenlerin ilk hedeflerinden birisi daha iyi hayat şartlarına ulaşabileceği bir ülkeye göç etmektir. Bu durum Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercihi etmesinde de temel unsur olmuştur. Türkiye haricinde Suriyeli göçmenlerin göç edebilecekleri ve ekonomik gelişmişlik olarak Türkiye'den üstün olan ülkeler ya sınırlarını kapatmışlar ya da kontrollü ve sınırlı göçmen kabul etmişlerdir. Kalan seçenekler arasında ise Türkiye ekonomik gelişmişlik açısından diğer ülkelere göre önde olmasından ötürü Suriyeli göçmenler tarafından birinci tercih olmuştur.

Suriyeli göçmenlerin göç tercihinde ekonomik sebeplerin yanı sıra siyasi sebeplere de dikkat çekmek gerekmektedir. Bu minvalde göç kavramını ekonomik ve siyasi temeller üzerine kurması açısından Göç sistemleri kuramı, Suriyeli göçmenlerin tercihini anlamlandırmakta yardımcı olabilmektedir. Göç sistemleri kuramına göre göç alan ve veren ülke arasında ilişkilerin bulunması, göç alan ülkede daha önce giden göçmenlerin olması ve iki ülke vatandaşları arasında sosyal, kültürel ya da akrabalık bağlarının bulunması göçmenin kararını doğrudan etkilemektedir.⁵³ Bu yaklaşıma göre de iç savaş öncesinde Türkiye'de yerleşik olarak yaşayan Suriye vatandaşlarının olması, iki ülke vatandaşları arasında kültürel bağların ve akrabalık bağlarının bulunması Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi seçmelerinde ekonomik sebeplerin yanı sıra ön plana çıkan bir diğer etmen olmuştur.

51 Hakan Sezgin Erkan, "Transformation of Migration Rules from Local to Global", *Border Crossing*, C. 8 SI. 2, (2018): 599-604.

52 Massey, "Theories of", 432.

53 Castles ve Miller, *The Age of...*, 24.

İki ülke vatandaşları arasındaki sosyal ve kültürel bağlar ile akrabalık bağlarının göçe olan etkisinin aşikâr olduğu göç sistemleri kuramına benzer olarak göçmenlerin sosyal yapılar içerisinde var olduğu ve bu sosyal yapıların var olduğu yerlere daha rahat göç ettiği yaklaşımı da ilişkiler ağı kuramında ortaya atılmıştır. İlişkiler ağı kuramına göre göçmen bir ülkeye göç ettiği anda ilişkiler ağı kurmaya başlamaktadır. Gerek etrafı, gerek göçmenlerle kurulan bu bağlar sayesinde de potansiyel göçmenler için göçün sürekliliğini sağlamaktadır.⁵⁴ Suriyeli göçmenler için durum bu şekilde gelişirse de Türkiye’de var olan akrabalık ilişkileri sebebiyle Suriyeli göçmenler Türkiye sınırları içerisindeki akrabalarının ilişkiler ağını kullanmışlardır. Buna ek olarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye gelişinin de zamana yayılmasından ötürü öncü olarak gelen Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu ilişkiler ağı da sonradan göç eden Suriyeli göçmenler için çekme faktörü niteliğinde olmuştur.

Ekonomik temelli olan ve Suriyeli göçmenlerin davranış yapılarını anlamak açısından yetersiz kalan ilk kuram ikiye bölünmüş emek piyasası kuramıdır. Kurama göre göç gelişmiş ülkelerde oluşan iş gücü talebi ile doğru orantılı olarak gerçekleşmektedir. Aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik seviyesi arttığında toplumsal bakış açısına göre alt kademedeki işlerin tercih edilme oranının düşmesinden ötürü de göç talebi olmaktadır. İkiye bölünmüş emek piyasası kuramında göçmen gelişmiş ülke tarafından tercih edilmektedir ve bu ülkelerde kontrollü, sınırlı bir göçmen alımı mevcuttur.⁵⁵ Suriyeli göçmenlerin durumu ise bu durumun hâlihazırda tam tersidir. Türkiye’nin herhangi bir alanda iş gücü açığı olmadığı gibi iş gücü fazlası da mevcuttur. Bu sebeple, bu kuram Suriyeli göçmenlerin neden Türkiye’yi tercih ettikleri sorusuna cevap verememektedir. Bu soruya cevap veremeyen bir diğer göç teorisi de emek göçünün yeni ekonomisi kuramıdır. Göç kararının bireysel değil aile olarak alındığına ve aynı zamanda ekonomik kazançlara göre riski asgariye indirmek için ailenin bir kısmının göç edip bir kısmının etmeyebileceğini savunan⁵⁶ bu kuram da soruyu cevaplamakta yetersiz kalmaktadır. Göçün aile tarafından alınan bir karar olarak belirlendiğini belirterek diğer ekonomik temelli kuramlardan ayrışsa da sadece ekonomik çıkarlar için yapıldığı düşüncesi Suriyeli göçmenlerin durumuna açıklık getirmemektedir. Suriyeli göçmenler gönüllü ya da zoraki olarak Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmış ve riski asgariye indirmek için ailenin kısmen göç etmesi gibi bir durum mümkün olmamıştır.

Teoriler üzerinde gerçekleştirilen değerlendirme sonrasında Suriyeli göçmenlerin Türkiye’yi tercih sebeplerine bakıldığında ortaya bu tablo çıkmaktadır.

54 Fawcett, “Networks, Linkages”, 674-678.

55 Piore, *Birds of Passage*, 115-116.

56 Stark ve Bloom, “The New”, 175.

Tablo 1: Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih sebepleri ve açıklama getiren teori

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih sebepleri	Açıklama getiren teori
Suriyeli göçmenlerin Türk şehirlerine yayılma imkânının olması	Göç Kanunları
Türkiye-Suriye arası mesafenin kısalığı	Göç Kanunları, Kesişen Fırsatlar Kuramı, İtme Çekme Kuramı
Daha yüksek standartta bir yaşam isteği	İtme Çekme Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Dünya Sistemleri Kuramı
Suriye iç savaşı	İtme Çekme Kuramı
Ekonomik zorluklar	
Avrupa'ya göç etme ihtimali	
Türk şehirlerine izinsiz yerleşme imkânı	
İstenildiği anda geçici olarak geri dönebilme şansı	
Türkiye Cumhuriyeti tarafından uygulanan açık kapı politikası	İtme Çekme Kuramı ve Kesişen Fırsatlar Kuramı
Türkiye Cumhuriyeti'nin yardımları	İtme Çekme Kuramı ve Kesişen Fırsatlar Kuramı
Türkiye'nin Transit Göç rotası üzerindeki yeri	Göç Kanunları, İtme Çekme Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Dünya Sistemleri Kuramı
Türk şehirlerinde sosyal ağlarının olması	İlişkiler Ağı Kuramı

Tabloda da açıkça görüldüğü üzere Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmelerinin sebepleri oldukça çeşitlidir ve tek bir teori ile açıklanamayacak kadar da karmaşıktır. Gerek küreselleşmenin etkisi gerekse Suriye iç savaşı sonrasında oluşan göç dalgasının karmaşık yapısı sebebiyle göçmen davranışını anlayabilmek için tek bir teorinin ortaya koyduğu argümanlar yetersiz kalmaktadır. Bu sebeptendir ki birçok teoriden ve bu teorilerin argümanlarından faydalanmak gerekmektedir. Kuramlar, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi neden tercih ettiğini ortaya koymakla birlikte, Suriyeli göçmenlerin bazı Türk illerine daha yoğunluklu olarak göç edişine de açıklık getirebilmektedir. Kuramların sunduğu argümanlara daha derinlikli bir yaklaşımla birlikte, Türk illerinin bazılarındaki Suriyeli göçmen yoğunluğuna da açıklık getirilebilmektedir.

3. Teorilere Göre Suriyeli Göçmenlerin İl Seçimi

Göç teorileri göçün sebeplerini anlamak ve ortaya koymak açısından önem arz etmekle birlikte Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi neden tercih ettiklerine de ışık tutmaktadır. Her teori kendi bakış açısından Suriyeli göçmenlerin

tercih sebeplerine farklı yaklaşımlar ve açıklamalar getirmektedir. Bununla birlikte yukarıda da belirtildiği üzere Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme sebepleri de çeşitlilik arz etmektedir. Savaştan ve çatışmadan kaçma tüm Suriyeli göçmenlerin ortak argümanı olmakla birlikte, farklı sebeplerden dolayı Türkiye'nin farklı illerini tercih etmişlerdir. Teorilerin de ortaya koyduğu bu duruma daha net bir bakış açısı getirebilmek ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin hangi şehri için neden seçtiğini ortaya koyabilmek için teorilerin verdiği cevapları Türkiye'de Suriyelilerin yoğun olarak yerleştiği illere de bakarak yeniden değerlendirmek, araştırmayı derinleştirmek açısından da önem arz etmektedir. Bu minvalde 35.000'den⁵⁷ fazla Suriyeli göçmenin yerleşmeyi tercih ettiği illeri inceleyerek teorilerin verdiği farklı cevapların hangi iller için geçerli olduğu bu bölümde incelenecektir.

7 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla Türkiye sınırları dâhilinde geçici koruma statüsünde bulunan kayıtlı Suriyeli sayısı 3.688.093 kişidir. Sınırları dâhilinde 35.000'den fazla Suriyeli göçmen bulunduran iller sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya, Kilis, Ankara, Kahramanmaraş, Mardin, Kayseri, Kocaeli ve Osmaniye'dir.

57 35.000 rakamı Türkiye sınırları dahilinde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin toplam sayısının yüzde 1'i olan 36.880 rakamı aşağı yuvarlanarak elde edilmiştir.

Tablo 2: Bünyesinde 35.000'in üzerinde Suriyeli Göçmen Barındıran İller⁵⁸

İl Sıra	İller	Kayıtlı Suriyeli Göçmen Sayısı	İl Nüfus	Kayıtlı Suriyeli Nüfusu İle İl Nüfusunun Karşılaştırmalı Yüzdesi
1	İstanbul	527.982	15.011.686	%3,52
2	Gaziantep	452.985	2.085.795	%21,72
3	Hatay	435.881	1.654.907	%26,34
4	Şanlıurfa	424.039	2.108.013	%20,12
5	Adana	254.026	254.026	%11,32
6	Mersin	231.027	1.839.975	%12,56
7	Bursa	180.433	3.057.247	%5,90
8	İzmir	148.744	4.362.022	%3,41
9	Konya	120.355	2.224.384	%5,41
10	Kilis	105.132	141.454	%74,32
11	Ankara	101.702	5.506.786	%1,85
12	Kahramanmaraş	94.102	1.164.273	%8,08
13	Mardin	89.642	851.922	%10,52
14	Kayseri	80.473	1.402.941	%5,74
15	Kocaeli	55.699	1.983.404	%2,81
16	Osmaniye	46.510	547.923	%8,49

Göç kuramlarından ilki olan Ravenstein'in göç teorisinin Suriyeli göçmenlerin tercih sebeplerine getirdiği açıklamalardan ilki olan göçün kısa mesafeli gerçekleştiği argümanı Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Kilis ve Mardin gibi sınır illerine göç eden Suriyeli göçmenler için uygundur. Buna ek olarak, Ravenstein göçün sanayi merkezlerine doğru gerçekleştiğini de varsaymakta ve bu yaklaşımı ile de Türkiye'nin sıralamada önde gelen sanayi merkezleri⁵⁹ olan İstanbul, Kocaeli, İzmir, Bursa, Gaziantep, Ankara, Kayseri, Adana ve Konya'ya gerçekleşen Suriyeli göçüne de açıklama getirmektedir. Ravenstein'in ikinci argümanı olan göçün basamaklar hâlinde gerçekleştiği argümanı da yukarıdaki tabloya bakıldığında doğrulanmaktadır. Suriyeli göçmenler ilk basamak olarak Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa ve Hatay illerine geçiş yapmış, sonrasında ise çoğunluğu sanayi ve ticaret merkezleri olmak üzere diğer illere de yayılım göstermiştir. Ravenstein'in üçüncü argümanı olan

58 "Bünyesinde 35.000'in üzerinde Suriyeli Göçmen Barındıran İller," T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Son erişim: 24 Temmuz 2021, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

59 Bu kriter için ISO 500 Listesi temel alınmıştır.

yayıma ve emme süreci ise sayısal veri eksikliğinden dolayı ispatlanamasa da Türkiye Cumhuriyeti tarafından çıkarılan Suriyeli işçi çalıştırma teşvik programı ile birlikte sanayi illerinde görülen yoğunluktan dolayı yayılma ve emme sürecinin gerçekleştiği varsayılabilir. Everrett Lee tarafından ortaya atılan itme-çekme kuramının argümanlarına bakıldığında ise itme faktörü olan iç savaş, çekme faktörü olan Türkiye'nin sağladığı sosyal yardımlar tüm Suriyeli göçmenler için ortak faktörlerdir. Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası da engelleyici faktörleri ortadan kaldırmıştır. Buna ek olarak Türkiye'nin sınai gelişmişlik düzeyi ve Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşları ile var olan akrabalık bağları de çekme faktörü olarak değerlendirilebilmektedir. Lee'nin ortaya koyduğu argümanlar Suriyeli göçmen davranışına uyarlandığında Türkiye'nin tüm illeri Suriyeli göçmenler için olası göç noktaları olurken, sanayi ve ticaret merkezleri de çekme faktörüne ek bir olumlu faktör olarak daha fazla Suriyeli göçmeni cezbetmektedir. Aynı zamanda Konya⁶⁰, Hatay⁶¹, Şanlıurfa⁶² gibi illerde oluşan Suriyeli göçmen yoğunluğu da bir diğer çekme faktörü olan yoğun kültürel, sosyal ve akrabalık bağlarının ürünüdür.

Petersen'in beş göç tipinden dördü olan zoraki, yönlendirilen, serbest ve kitle göçleri kavramları Suriyeli göçmenlerin göç tiplerine açıklık getirmektedir. Zoraki ve yönlendirilen göç ile Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin ilk amacı Türkiye sınırını geçerek can güvenliklerini sağlamak olduğundan gerçek anlamda bir il tercihinde bulunmamışlardır. Bununla birlikte, az da olsa serbest göç tipine uygun olan Suriyeli göçmenler malvarlıklarını menkule dönüştürerek Türkiye sınırını geçtiklerinden genellikle sanayi ve ticaret merkezlerini tercih etmişlerdir. Türkiye'ye bu göç tipi çerçevesinde göç eden ve Suriyeli İşadamları Derneği adı altında Gaziantep'te örgütlenen Suriyeli iş insanları İstanbul, Bursa ve Gaziantep başta olmak üzere sanayi merkezlerine yerleşmeyi tercih etmişlerdir.⁶³ Kitlesele olarak göç eden Suriyeli göçmenler ise genellikle akrabalık bağlarının bulunduğu şehirler olan Hatay⁶⁴, Şanlıurfa⁶⁵ ve Konya'yı⁶⁶ tercih etmişlerdir.

60 Kamil Alptekin vd., "Konya'da Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeliler Üzerine Bir Çalışma" Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, C. 18 S. 40/2, (2018): 96.

61 Muazzez Harunoğulları ve Deniz Cengiz, "Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi: Hatay (Antakya) Örneği", (TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur, Ankara, 13-14 Ekim 2016).

62 Mithat Arman Karasu, "Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu" Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 21 S. 3, (2016): 1004

63 Abdullah Doğan, "Suriyelilerin yatırımı 1,5 milyar dolar civarında", Anadolu Ajansı, 9 Nisan 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/suriyelilerin-yatirimi-1-5-milyar-dolar-civarinda/1446381>.

64 Harunoğulları ve Cengiz, "Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi".

65 Karasu, "Şanlıurfa'da," 1004.

66 Alptekin vd., "Konya'da," 96.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercihine açıklama getiren bir diğer kuram olan Kesişen Fırsatlar Kuramı da Suriyeli göçmenlerin Türk illerine dağılım oranına da açıklama getirmektedir. Kurama göre göç edilecek mesafenin kısa olması ve Suriye'nin herhangi bir çekim faktörü sağlamaması Türk illerine göç eden tüm Suriyeli göçmenler için ortak faktördür. Bununla birlikte kültürel ve sosyal bağlar, akrabalık bağları ile ekonomik koşullar ayrı çekme faktörleri olarak bazı Türk illerini daha cazip hâle getirmiştir. Tablo 2'de görüldüğü gibi, sanayi ve ticaret merkezleri olan İstanbul, Gaziantep, Adana, Bursa, İzmir, Konya, Ankara, Kayseri ve Kocaeli Suriyeli göçmenlerin en yoğun yaşadığı iller arasındadır. Bununla birlikte, Hatay ve Şanlıurfa da Suriyeli göçmenlerin kültürel, sosyal ve akrabalık bağları vesilesiyle yoğun tercih ettiği illerdir.

Göçü ekonomik temelli bir etmen olarak kabul eden bir kuram olan Dünya Sistemleri Kuramı da aslında Ravenstein, Lee, Petersen ve Stouffer'in kuramlarının argümanlarını desteklemektedir. Suriyeli göçmenler diğer kuramların da argümanlarına belirttiği üzere, ilk aşama göçten sonra ekonomik temelli hareket etmişlerdir. İlk aşamada akrabalık bağlarını kullanarak masraflarını kısmak istediklerinden Konya, Hatay ve Şanlıurfa'ya yerleşen Suriyeli göçmenlerin yanı sıra, doğrudan veya ikinci adım olarak sanayi ve ticaret merkezlerine yerleşen Suriyeli göçmenler de ekonomik temelleri esas almışlardır.

Ekonomik sebepli tercihin yanı sıra siyasi sebeplere dayanan tercihlere de önem atfeden Göç Sistemleri Kuramı da Suriyeli göçmenlerin tercihine bir başka bakış açısı sağlamaktadır. Özellikle Türkiye ile Suriye arasında vize uygulamasının kaldırıldığı dönemde kurulan siyasi bağlar neticesinde sınır illeri olan Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep ve Mardin illeri ile Suriye şehirleri arasında bağlar kurulmuştur. Karşılıklı siyasi etkileşimin, şehirleri ve dolayısıyla insanları etkilemesiyle birlikte Suriye şehirleri bu illere göç vermeye başlamıştır. Bu siyasi bağın etkisi ile kurulan ilişkiler iki ülke arasında siyasi bağlar kopsa dahi devamlılık göstermiş ve Suriyeli göçmenler bu etki ile birlikte adı geçen illere yoğun şekilde göç etmişlerdir.

Göçmenlerin göç etmesinde ekonomik ve siyasi bağların etkisi olduğu kadar sosyal, kültürel ve akrabalık bağlarının da etkisi olduğunu ileri süren İlişkiler Ağı Kuramı, akrabalık bağları kavramına daha geniş bir açıdan yaklaşmıştır. Bu durumda Suriye İç Savaşı sonrasında göç eden Suriyeli göçmenler, kendilerinden önce göç eden Suriyelilerin bulunduğu illeri çoğunlukla tercih etmiştir. Konya bu duruma önemli bir örnektir. İç savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin bir kısmı kendilerinden önce yine başka Suriyeliler tarafından göç edilen Konya'yı özellikle tercih etmişlerdir.⁶⁷ Bunun yanı

67 Abdullah Topcuoğlu vd., "Konya'daki Suriyeli Misafirlerin Ekonomik Potansiyelleri ve İşbirliği İmkanlarının Belirlenmesi Araştırması" Mevlana Kalkınma Ajansı, 14 Aralık 2015, <https://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/DsyoPXQa652201930742PM.pdf>.

sıra daha önceki kuramlarda da bahsedilen ve Suriyeli göçmenlerin tercihini etkileyen kültürel, sosyal ve akrabalık bağları ilişkiler ağını oluşturmuştur. Bu sebeple de Hatay ve Şanlıurfa Suriyeli göçmenler tarafından tercih edilmiştir.

Göç teorilerinin birçoğu Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi neden tercih ettiği hususunda bir açıklama getirebilmektedir. Bununla birlikte teoriler ve Suriyeli göçmenlerin bazı Türk illerini daha yoğun tercih etme durumları incelendiğinde Suriyeli göçmenlerin göçmen davranışları daha derinlikli olarak anlaşılabilir. Suriyeli göçmenler her ne kadar ilk amaç olarak iç savaştan kaçmayı düşünseler de göçmen davranışını etkileyen birçok farklı değişkeni de esas alarak farklı Türk illerine farklı sebeplerden ötürü göç etmişlerdir.

4. Sonuç

Teori en temel anlamı ile fikirler bütünüdür. Sosyal bilimlerde olaylar kesin sebepler ve sonuçlara haiz olmadığından sorunları veya olayları anlayabilmek, sebeplerine açıklama getirebilmek için teoriler ortaya konmaktadır. Bu sebeple 19. yüzyıldan itibaren tüm dünyada dikkat çeken bir husus olan göç kavramını algılayabilmek için de çeşitli teoriler üretilmiş ve göçmen davranışı ile göçün sebepleri anlamlandırılmaya ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çabaların sonucunda ortaya konan teoriler göçmen davranışı ve göçün sebeplerini büyük oranda açıklayabilmekte ve bireylerin niye bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya göç etme isteğinde olduğunu ortaya koyabilmektedir. Göç teorileri 21. yüzyıla kadar, büyük oranda her göç için açıklama ortaya koyabilmesine rağmen Suriye iç savaşı sonrasında oluşan göç dalgası için her bir teorinin tek başına gerçekleştirdiği açıklamalar kadük kalmaktadır. Suriyeli göçmenlerin göçü içerisinde birçok değişkeni barındıran karmaşık bir yapıya sahip olmasından ötürü, tek bir teori Suriyeli göçmenlerin tercihlerini ve göç etmelerinin sebeplerini açıklamakta güçlük çekmektedir. Göçmen tercihlerini ve göçün sebeplerini anlamlandırabilmek açısından birden çok teoriye başvurmak ve bu teorilerin kendi alanlarında yaptığı açıklamaları birleştirmek Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi neden tercih ettikleri ve bazı Türk illerine neden daha yoğun göç ettikleri sorusunu cevaplamak için daha faydalı olacaktır.

Öncelikle incelenen sekiz teoriden altı tanesi Suriyeli göçmenlerin tercihleri konusunda yaklaşım getirebilmiştir. Doğrudan ekonomik temelli olan son iki kuram (ikiye bölünmüş emek kuramı ve emek göçünün yeni ekonomisi kuramı) ise bakış açıları bakımından Suriyeli göçmenlerin durumunu açıklamakta yetersiz kalmıştır. Kuramlar üzerinden Suriyeli

göçmenlerin Türkiye'yi tercih sebepleri irdelendiğinde ortaya on üç ayrı sebep çıkmaktadır. Bu sebepler Suriyeli göçmenlerin neden Türkiye'yi tercih ettiği sorusuna cevap verebilmektedir. Bununla birlikte bu sebeplere açıklama getirebilen tek bir kuram mevcut değildir. Her kuram sebeplerin sadece bir kısmını anlamlandırabilmekte ve açıklayabilmektedir. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih edişini anlamak için tüm kuramlardan faydalanılmıştır. Buna ek olarak, bu altı kuram aynı zamanda Suriyelilerin yoğunluklu olarak niye Tablo 2'de belirtilen on altı ili tercih ettiğini de ortaya koymaktadır.

Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye doğru olan göç dalgasını anlamlandırabilmek için altı farklı kuramın kullanılması aslında bu göç dalgasının bünyesinde birden fazla sebep ve değişken barındırdığını da göstermektedir. Diğer bir deyişle, Suriyeli göçmenler yalnızca iç savaştan kaçmak ve bir sınır ülkesine sığınmak için Türkiye'yi ve daha özelde de belirli Türk illerini seçmemişlerdir. İç savaştan kaçmanın göç etme üzerinde bir etkisi olduğu aşıkardır ama Suriyeli göçmenlerin göç etmek için Türkiye'yi ve özellikle bazı Türk illerini tercih etmelerinin tek sebebi iç savaştan kaçmak değildir. Bunun yanı sıra, on üç ayrı sebep mevcuttur ve bu sebepler iç savaştan kaçış kadar Türkiye ve on altı Türk iline yoğunluklu göç etme tercihinine etki eden etmenlerdir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmesinde bu kadar farklı etmenin ortaya çıkması aynı zamanda iki sonucu da beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, 21. yüzyılda göçün tek bir bakış açısı ya da kuram ile açıklanabilecek kadar basit ve tek değişkenli olmayışıdır. İkinci olarak, göç kuramları tek başına göçmenlerin tercihlerini açıklamakta zorluk yaşamaktadır. Bu durum özellikle Türkiye ve Suriye gibi birçok alanda farklılaşmış ülkeler için tüm açıklığıyla görülmektedir. 21. yüzyılda göç her ne kadar iç savaş gibi bir sebep üzerinden gerçekleşmek durumunda kalsa da göçmen tercihleri ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel birçok değişkeni bünyesinde barındırmaktadır. Öyle ki bu etmenler sebebiyle göçmenler zorunlu bir biçimde göç etse de göç edecekleri ülkedeki şehirleri dahi seçme yoluna gitmektedirler.

Kaynakça

Alptekin, Kamil, Demet Akarçay Ulutaş ve Dilara Ustabaşı Gündüz. "Konya'da Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeliler Üzerine Bir Çalışma" *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C. 18 S. 40/2, (2018): 87-114.

Castles, Stephen ve Mark J. Miller, *The Age of Migration International Population Movements in the Modern World*, Londra: Macmillan Press, 1998.

Doğan, Abdullah. “Suriyelilerin yatırımı 1,5 milyar dolar civarında”, Anadolu Ajansı, 9 Nisan 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/suriyelilerin-yatirimi-1-5-milyar-dolar-civarinda/1446381>.

Erkan, Hakan Sezgin. “Transformation of Migration Rules from Local to Global”, *Border Crossing*, C. 8 SI. 2, (2018): 599-604. <https://doi.org/10.33182/bc.v8i2SI.657>.

Fawcett, James T. “Networks, Linkages, and Migration Systems”, *The International Migration Review*, C.23, S.3 (1989): 671-680. <https://doi.org/10.2307/2546434>.

Harunoğulları, Muazzez ve Deniz Cengiz, “Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi: Hatay (Antakya) Örneği”, (TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur, Ankara, 13-14 Ekim 2016).

Karasu, Mithat Arman. “Şanlıurfa’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 21 S. 3, (2016): 995-1014.

Lee, Everett S. “A Theory of Migration”, *Demography*, C. 3, S. 1 (1966): 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>

Massey, Douglas S. ve Nancy A. Denton, “The Dimensions of Residential Segregation”, *Social Forces*, C. 67, S. 2, (1988): 281-315. <https://doi.org/10.2307/2579183>.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor, “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, *Population and Development Review*, C. 19, S. 3 (1993): 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>.

Petersen, William. “A General Typology Of Migration”, *American Sociological Review*, C. 23, S. 3 (1958): 256-266. <https://doi.org/10.2307/2089239>.

Piore, Michael J. *Birds of Passage*, Cambridge: Cambridge University Press: 1979.

Ravenstein, Ernst George. “The Laws of Migration”, *Journal of the Statistical Society of London*, C.48, S. 2 (1885): 167-235. <https://doi.org/10.2307/2979181>.

Ravenstein, Ernst George. “The Laws of Migration”, *Journal of the Statistical Society of London*, C.52, S. 2 (1889): 241-305. <https://doi.org/10.2307/2979333>.

Rochelle, Tina L. ve Steven M. Shardlow. “Quality of Social Networks Among UK Chinese”, *Social Indicators Research*, C. 114, S. 2 (2013): 425-439. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0153-2>.

Stark, Oded ve David E. Bloom, “The New Economics of Labor Migration”, *The American Economic Review*, C. 74, S. 2 (1985): 173-178.

Stouffer, Samuel A. “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”, *American Sociological Review*, C. 5, S. 6 (1940): 845-867. <https://doi.org/10.2307/2084520>.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. “Bünyesinde 35.000’in üzerinde Suriyeli Göçmen Barındıran İller.” Son erişim: 24 Temmuz 2021, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.

Topcuoğlu, Abdullah, Ertan Özensel ve Ahmet Koyuncu, “Konya’daki Suriyeli Misafirlerin Ekonomik Potansiyelleri ve İşbirliği İmkânlarının Belirlenmesi Araştırması” Mevlana Kalkınma Ajansı, 14 Aralık 2015, <https://www.mevka.org.tr/Yukleme/Uploads/DsyoPXQa652201930742PM.pdf>.

Wilpert, Czarina “The Use of Social Networks in Turkish Migration to Germany”, içinde *International Migration Systems: A Global Approach*, editör Mary M. Kritz, Lin Lean Lim, Hania Zlotnik, 177-189. Londra: Clarendon Press, 1998.